

BUŠOV ZAKRET

Masimo FRANKO
(Massimo Franco)

Poseta tri američka predsednika Vatikanu povodom sahrane pape Jovana Pavla II predstavlja istorijsku prekretnicu. Amerika podržava Svetu Stolicu kada je reč o odbrani nekih moralnih vrednosti. No u slučaju nekog novog rata ponovo bi, kao u slučaju Iraka, moglo da dođe do razmimoilaženja.

ŠTO SU U SASTAVU AMERIČKE

delegacije na sahrani pape Jovana Pavla II bili sadašnji predsednik Džordž Buš, državni sekretar Kondoliza Rajs i dva bivša predsednika Bil Klinton i Džordž Buš stariji, nije bio samo izuzetan diplomatski gest. Amerika je Svetoj Stolici, katoličkom svetu i međunarodnoj zajednici poslala jasnu političku poruku. Ta poruka je još jasnija ako se prisetimo sastava delegacija koje su 1978. godine prisustvovala sahranama Pavla VI i Jovana Pavla I. Amerikance je tom prilikom, u skladu sa strategijom diplomatske nedorečenosti koje su se držali gotovo čitav vek, predstavljala supruga tadašnjeg stanara Bele kuće, Džimija Kartera. U prošlosti prisustvo Amerikanaca dostiglo je najviši nivo 1963. godine kada je umro papa Jovan XXIII i kada je Bela kuća na sahranu poslala tadašnjeg potpredsednika Lindona Džonsona. Ukratko, odavanje počasti uvek je bilo formalno, delovalo se iz drugog plana, kako bi se udovoljilo američkom javnom mnjenju koje nije nimalo bilo naklonjeno papi. Amerikanci su uvek naglašavali neminovnost razdvajanja države i religije. Osim toga, s obzirom da su normalni diplomatski odnosi postojali tek dvadeset i jednu godinu, nije se ukazala prava prilika za iskazivanje vlastitih stavova.

Dakle tog 7. aprila 2005. godine u delegaciji je nedostajao jedino Karter. Zvanično objašnjenje za njegovo izostavljanje glasi da je broj mesta bio krajnje ograničen. Dolazak delegacije na najvišem mogućem nivou, u čijem je sastavu bila i supruga američkog predsednika, Lora Buš, bez ikakve sumnje predstavlja istorijsku prekretnicu. To je korak napred u odnosima Sjedinjenih Američkih Država i Svete Stolice. Vrlo je indikativno i to što snimci Buša i njegovih prethodnika kako kleče ispred odra pape Jovana Pavla II u bazilici Svetog Petra nisu izazvali veće proteste u Americi. Upravo ti ljudi bili su na čelu pet različitih državnih administracija u vreme sukoba Bele kuće i pape Vojtile po pitanju ratova koje su Amerikanci vodili krajem prošlog

i početkom ovog milenijuma: najpre u Iraku, potom protiv Miloševićeve Jugoslavije, a zatim ponovo protiv Sadama Huseina. Njihov, na prvi pogled isključivo religiozan naklon, na neki način označio je priznavanje kritičke uloge „geopolitičkog“ pape koji je upozoravao na rizike i nepoznanice, naročito kada je reč o sukobu u Iraku.

To hodočašće, koje je istovremeno bilo izborno, religiozno i strateško, predstavljalo je ujedno i vraćanje duga papi koji ni u trenucima najveće napetosti i rascepa između Bele kuće i ostatka sveta, nije u potpunosti okrenuo leđa Vašingtonu. Štaviše, on je pružio neku vrstu moralnog pokrića od ogromnog značaja kako za ponovni izbor Džordža Buša, tako i za sukob sa muslimanskim svetom.

Svakako da ovakav gest Bušove administracije na završetku vladavine poljskog pape ne može da se tumači isključivo kao omaž prošlosti. Dan žalosti koji je proglasila Bela kuća i zastave spuštene na pola koplja u svim američkim javnim ustanovama, značaj koji je pridat ulozi pape Jovana Pavla II u obaranju komunizma, podudarnost u pogledu etičkih vrednosti i demokratije, isticani su ne samo zato da bi se epohalni odnosi stavili u prvi plan i potom odložili u arhive istorije, već je postojala očigledna namera da se iznese ulepšana verzija tih odnosa i da se oni prikažu u najboljem mogućem svetlu. U svakom slučaju reč je o stavu drugačijem od Klintonovog sadržanog u izjavi o „*mixed legacy*“. Po bivšem američkom predsedniku, nasleđe koje je za sobom ostavio papa Jovan Pavle II ima i dobrih i loših strana. Naravno, njegova iskrenost je uslovljena činjenicom da je on bivši predsednik i da ga ne sputava zvanična politika.

Dakle, pravo značenje kolektivnog odavanja počasti američkih zvaničnika jeste želja Bušove Amerike da sklopi savez sa Svetom Stolicom i da se političko-diplomatski odnosi koji pre epohe pape Vojtile gotovo da nisu postojali, još više unaprede. Svakako da za to ne nedostaju preduslovi, budući da postoji podudarnost obe strane oko nekih etičkih vrednosti i pitanja, od razvoda do negiranja prava ženama da se bave svešteničkom službom, a naročito oko čitavog niza problema koji po crkvi ugrožavaju „svetost života“ – od eksperimenata sa kloniranjem ćelija do abortusa i eutanazije.¹ Ne treba zaboraviti ni poene u izornoj kampanji. Ovakva bliskost po pitanju moralnih i demokratskih principa potisnula je u drugi plan druga podjednako važna pitanja kao što su jednostranost američke spoljne politike, mučenje iračkih zarobljenika u zatvoru Abu Graib i osorne izjave visokih Bušovih zvaničnika iz 2003. godine, kako uoči rata u Iraku, tako i po njegovom završetku. U tome je najdalje otišla već spomenuta Kondoliza Rajs. Dakle gest i ponašanje američke delegacije na najvišem nivou okrenuti su građenju budućih odnosa između SAD i Svete Stolice. Otklonjene su sumnje da bi saglasnost dve „hrišćanske sile“ mogla da bude dovedena u pitanje ili njihove veze barem oslabljene.

40 ¹ Up. L. GOODSTEIN, D.J. WAKIN, Herald Tribune, 11/4/ 2005, str. 1

Američke namere bile su toliko jasne i očigledne da je Irna, novinska agencija jednog od njenih najvećih neprijatelja, Irana, iz Teherana poslala jetki komentar: „Masovno prisustvo američkih zvaničnika i drugih važnih ličnosti u Rimu ukazuje da Amerikanci nameravaju da utiču na izbor novog pape na predstojećoj konklavi. Bušov susret sa jedanaest američkih kardinala koji se odigrao u Rimu, uoči papine sahrane, poslužio je predsedniku da porazgovara o strategiji koju treba primeniti za vreme konklave...“ Kao što se vidi u ovom komentaru nema nimalo suptilnosti, pre bi se moglo reći da ga odlikuje neskrivena netrpeljivost. No bez obzira na preterivanje, on ipak ukazuje na srž onoga što je američko geopolitičko hodočašće predstavljalo, a to je bez ikakve sumnje zaokret. Nije isključeno da su Buš i CIA razmatrali strategiju koju treba primeniti tokom konklave, ali je sigurno da njegov susret sa kardinalima u rezidenciji američkog ambasadora, Vili Taverna, u otmenom rimskom naselju Parioli, nije poslužio toj svrsi. Pa ipak, niko ne precenjuje uticaj koji je Amerika imala na izbor novog pape, naročito ako se ima u vidu činjenica da su jedanaest američkih kardinala, zajedno sa tri kanadska, bili svrstavani u kategoriju najžešćih „vojtilijanaca“, pa su samim tim bili odlučni da se prilikom izbora rukovode željom da se ostvari kontinuitet kada je reč o vrednostima.

Utasak je da Amerika pokušava da utiče na vladavinu Benedikta XVI na isti način na koji su neke nacije ranije pokušavale da utiču na Vatikan, premda nikada nije bilo sasvim jasno da li su uspevale ili se jednostavno radilo o tome da se tajanstvena logika Katoličke crkve u nekom istorijskom momentu poklopila sa strategijom pojedinih sila. Priča se i da je prilikom tog susreta Buš sugerisao kardinalima da ni u kom slučaju ne glasaju za kardinale iz Južne Amerike. Naravno, reč je o glasinama koje je nemoguće potvrditi i koje verovatno nemaju osnovu. Ne treba zaboraviti da prilikom ovakvih izbora svako uplitanje može da izazove i potpuno suprotan efekat od željenog. U svakom slučaju mnogo je važnije naglasiti ono što je Amerika učinila i ima nameru da učini da bi pokazala koliko je zainteresovana za budućnost Svete Stolicе i za njen izbor. Amerikanci nude politički zagrljaj koji je istovremeno i upadljiv i uporan, gotovo očajnički. Jedan od kardinala koji dobro poznaje SAD prokomentarisao je da bi ne tako davno, za jednu puritansku zemlju koja je na antipapizmu izgradila osnove svog identiteta, ovakva predsednička povorka bila pravi pravcati skandal. On smatra da je ova novina posledica pomirenja između katolika i američke evangelističke desnice do kojeg je došlo u nekoliko poslednjih godina, pa ne treba da čudi čak ni činjenica da je većina od 62 miliona američkih katolika glasala za protestanta Buša umesto za katolika Džona Kerija, koga je pratila reputacija kulturnog relativiste.

2. U prošlosti situacija je bila drugačija. Katolički kandidat Džon Kenedi, početkom šezdesetih godina prošlog veka pridobio je gotovo sve glasove katolika u Americi. No on je bio prisiljen da se brani od optužbi za papizam. U Vatikanu se i dan danas sećaju stalnih i reklo bi se planski nepristojnih postupaka predsednika

Kenedija prema Svetoj Stolici, kako pre, tako i posle njegovog izbora, a sve zato da bi izbegao politički pogubne optužbe da je on „u kandžama Rima“. Tokom svog zvaničnog boravka u Italiji izbegao je da prisustvuje ustoličenju pape Pavla VI, a odbio je i da se pokloni tadašnjem papi. Crkvenim zvaničnicima i demohrišćanskim funkcionerima koje je kurija slala da bi opipala Kenedijev puls odlučno je ponavljao da je uspostavljanje punih diplomatskih odnosa sa Vatikanom nemoguće. I ranije tokom XX veka američki predsednici su u Vatikanu imali brojne „lične predstavnike“, a ovaj naziv u sebi je jasno sadržao poruku da Amerikanci ne žele da imaju ambasadora u Vatikanu kako ne bi izazvali bes protestantskih i jevrejskih lobija jer bi to moglo da dovede do ustavnih i izbornih potresa.

Tek 1984. godine, 117 godina nakon što je, u uverenju da će nova Italija na čelu sa dinastijom Savoja ukinuti papsku državu kao međunarodni entitet, Vašington odlučio da prestane da finansira diplomatsku misiju u papskom Rimu, Amerikanci su ponovo uspostavili pune diplomatske odnose sa Vatikanom. Sve zapadne zemlje su znatno ranije uspostavile zvanične i institucionalne odnose sa Svetom Stolicom. Za to je bio zaslužan tadašnji predsednik Ronald Regan, republikanac i protestant, koga je podržala religiozna desnica koja je 2004. godine, u Bušovo vreme, ponovo i još agresivnije pokazala svoje lice. Ali i Reganov potez iz 1984. godine bio je odraz volje samog „vrha“. To je bio lični, politički i neprikosnoven čin vrhovnog vođe američke nacije čija je namera bila da se papa Poljak nagradi za odlučujuću ulogu u padu komunizma. Svakako da je veliki uticaj imala i diplomatska umešnost kardinala Agostina Kazarolija kao i stalna aktivnost Jovana Pavla II na međunarodnom planu.

Između 1983. i 1984. godine američki Kongres je ukinuo stari propis iz 1867. godine kojim su ukinuta finansijska sredstva za misiju u Vatikanu. Tim činom želele su se izbeći žučne reakcije američkog javnog mnjenja. Pa ipak takvih reakcija je bilo, pa je jedna religiozna, ne katolička, grupacija optužila Regana da se otrešio o Ustav ali je Vrhovni sud presudio u korist tadašnjeg predsednika i njegovu odluku proglasio legalnom i neopozivom. Taj događaj može jasno da nam ukaže koliko se katoličko pitanje u Americi promenilo tokom vladavine Jovana Pavla II. Izgleda da je zauvek izbrisana ideja da „*Dago of the Tiber*“, „podlac sa Tibra“, kako su papu nazivali još u prošlom veku, predstavlja pretnju američkoj nezavisnosti i da Vatikan pritajeno, uz pomoć američkih biskupa i jezuita, pokušava da utiče na američku politiku, pa čak i da upravlja Sjedinjenim Američkim Državama.

Odlučujuća pomoć najpre u rušenju Sovjetskog Saveza kome je bio potreban samo dodir pa da se sruši kao kula od karata, obračun sa teologijom oslobođenja i marksističkim uticajima u Južnoj Americi i na kraju oprečni stavovi o pitanju Bliskog Istoka pokazali su da je jaz između dve velike imperije (kako raniji tako i sadašnji), uslovljen mnogim predrasudama, u znatnoj meri smanjen. Jedina rana koja još nije zarasla jeste skandal sa sveštenicima-pedofilima u Bostonu. Taj skandal iz Bostona obelodanjen je neposredno pre drugog rata sa Irakom i imao je pogubne posledice

po Američki episkopat kako na moralnom, tako i na finasnijskom planu, a postojala je opasnost da se sećanje na taj nemili događaj obnovi kada je Vatikan odlučio da jednu misu posvećenu uspomeni na Vojtilu poveri Bernardu Lou, kardinalu koji je ignorisao i zataškavao slučajeve pedofilije u svojoj, bostonskoj, biskupiji. Posle žestokog napada u štampi on je bio prisiljen da podnese ostavku 2002. godine. Američka štampa i televizija bili su indignirani izborom Svete Stolice. Pred crkvom u kojoj je Lou držao misu održao se i mali protest. Dve žene, Barbara Blejn iz Čikaga i Barbara Doris iz Sent Luisa optužile su Vatikan da „posipa so po još uvek nezacelejenim ranama“. No rana, koja je u američkom javnom mnjenju, a pre svega u Bostonu, još uvek prilično bolna, potisnuta je u drugi plan. Bušov dolazak u Rim umanjio je i pokrio odjeke tog skandala. Razlog za to možemo potražiti i u činjenici da ovaj put nije postojalo poklapanje sa ratom u Iraku kome se Vatikan protivio.

3. Ostaje nepoznanica u kojoj meri će Sveta Stolica na čelu sa Racingerom ostati strateški saveznik Vašingtona. Sigurno je da će se sukobi ponovo otvoriti ako Bušova Amerika nastavi da korača putem jednostranosti i ignorisanja opšte prihvaćenih institucija, od Ujedinjenih Nacija do Međunarodnog krivičnog suda. Svaka inicijativa za neki novi rat koji bi SAD vodile same sigurno bi dovela do neslaganja sa Vatikanom. Velike promene nisu na pomolu. Vatikanska spoljna politika neće se promeniti. Ona će se strateški poklopiti sa američkom kada je reč o moralnim pitanjima ali će se isto tako strateški razmimoići kada je reč o međunarodnoj politici. Nepoznanica je i šta Bela kuća planira na Bliskom istoku, posebno kada je reč o politici prema Iranu. Vatikan ima interes da zadrži bliske odnose sa Vašingtonom, na koga u azijskim, afričkim i latinoameričkim biskupijama gledaju sa mešavinom nade i neodobravanja. U svakom slučaju čini se da su Bušovoj Americi u ovom trenutku „papisti“ i te kako potrebni dok Sveta Stolica ne mora da brine kako da udovolji geopolitičkim zahtevima Vašingtona.

(Preveo Aleksandar Levi)